

Stockholm 2021-02-01

UNGikÖR- Sveriges Barn- och Ungdomskörers svar gällande Skolverkets remissförslag angående elevens val. Diarienummer 6.1.1-2020:495

UNGikÖR- Sveriges Barn- och Ungdomskörer (UiK) har läst och tagit ställning till Skolverkets förslag om:

Förändringar i skollag (2010:800) om elevens val

Förändringar i skolförordningen (2011:85) om elevens val, skolans val och språkval

Ändrade timplaner för grundskolan, grundsärskolan, specialsolan och sameskolan, bilagor till skolförordningen (2011:85)

En sammanfattning av innehållet i vårt remissvar återfinns på sidan 7.

Ämnet musik, kursplan och lärarkompetens

UiK har under de senaste decennierna med oro följt marginaliseringen av ämnet musik i läroplanen och ser det som glädjande med ett förslag som innebär en utökning av ämnet musik från totalt 230 till 240 h under grundskoletiden .

UiK utläser dock av remissvaret att förslaget som ligger innebär att de extra timmarna föreslås förläggas till lågstadiet. UiK vill i det sammanhanget påpeka den bristande och nära nog obefintliga utbildningen av lärare samt avsaknaden av pedagogisk kompetens för att undervisa i musik i låg- och mellanstadieåldrarna, något som haft en negativ utveckling och inverkan på ämnet musik under många år.

Idag krävs ingen särskild utbildning för att undervisa i ämnet musik på låg- och mellanstadienivå, vilket gör att UiK ser att många skolor idag inte kan garantera att ämnet musik bedrivs med utbildad lärarkompetens och därmed inte heller kan garantera och säkerställa kvaliteten i undervisningen och/eller i förlängningen att kursplanen uppfylls. Detta är extra viktigt att notera då $\frac{2}{3}$ av det totala antalet timmar i ämnet musik under grundskoleåren således redan idag utförs av personal utan adekvat utbildning i ämnet och att endast ca 80 h totalt av grundskoleårens utbildning i musik utförs av lärare med ämneskunskap, under förutsättning att de är behöriga.

UiK arbetar för alla barn och ungdomars rätt till sin röst och att genom skolan få tillgång till ämnet musik, vilket långtifrån erbjuds alla barn i sin hemmiljö. Att ha möjligheten att komma i kontakt med musik och musicerande är även en rättighet för alla enligt Barnkonventionen. Här menar UiK att Skolverket har ett stort ansvar att garantera att alla barn i Sverige får tillgång till ämnet musik på ett likvärdigt sätt oavsett var i landet eleven bor eller vilka socioekonomiska förhållanden eleven kommer ifrån.

UiK anser att det, utifrån nuvarande och föreslagna läroplan, även föreligger ett stoffträngsel inom ämnet musik, då ämnet musik förefaller vara ett av ämnen i kursplanen som sett till antalet tillgängliga undervisningstimmar har ett större centralt innehåll än vad som är rimligt i förhållande till den minsta garanterade undervisningstiden i ämnet och i stadiet. Därför förefaller det svårt att på 230 eller 240 timmar under en grundskoletid tillgodogöra sig innehållet i kursplanen i musik. I synnerhet utifrån det dagsaktuella läget vad gäller utbildade musiklärare i det fall de 10 tillkommande timmarna förläggs till lågstadiet.

Elevens val har på många skolor varit en möjlighet för elever att bredda och fördjupa sig i sitt specialintresse musik, något som annars inte kan tillgodoses.

Skolverket föreslår i sin konsekvensutredning att elevens val avskaffas och att denna tid omfördelas till ämnen och stadier där det finns behov av mer undervisningstid för att på så sätt skapa en bättre balans mellan centralt innehåll och undervisningstid i skolans ämnen och ämnesområden. Förslaget innebär att timmar fördelas till de samhällsorienterande och de naturorienterande ämnena, samt i viss mån även till de så kallade praktisk-estetiska ämnena som musik.

UiK vill i det sammanhanget noga påtala vikten av egenvärdet i ämnet musik. Dvs det är inte meningen att ämnet musik, eller något estetiskt ämne för den delen, betraktas som en kontrast, ombyte eller komplement till det som anses vara mer viktiga teoretiska ämnen. Ämnet musik innehåller komponenter och inslag som inte kan erhållas genom andra ämnen. Hälsoeffekterna av att utöva musik finns numera stärkta genom bred forskning.

UiK vill även framhålla att ämnet musik utöver sitt egenvärde även bidrar till att stärka individen och därmed övrig ämnesundervisning på det sätt att de förmågor som övas upp genom musikundervisningen bidrar och hjälper till att stärka allmänna förmågor som stärker elevens möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen även i andra ämnen. Liknande resonemang finns rörande t ex ämnet idrott. Samtidigt är utövandet och upplevelsen av musik en unik företeelse att beakta som väl beskrivs i kursplanen.

Kvalitetsfrågor i utförandet

UiK ställer sig frågande till om argumentet om skiftande kvaliteter i utförandet av elevens val på olika skolor i sig är det som ska ligga till grund för beslutet om att ta bort elevens val. UiK kan dock- liksom Skolverket konstatera att utrymmet för elevens val redan är kraftigt krympt och numer är en såpass liten del av undervisningen att den nu föreslagna förändringen kan antas bli marginell.

Det UiK vet genom våra medlemmar är att- inte minst musikklasserna- redan idag utnyttjar elevens val tydligt och maximalt för att genom det bereda en timplan som möjliggör en fördjupning för eleverna i ämnet musik. Vi har en tydlig indikation på att enbart nyttja skolans val för detta ändamål inte är tillräckligt för att få kursplanen att gå ihop.

UiK vill ställa en fråga till Skolverket om vari elevernas möjlighet att fördjupa sig och bredda sig i ett ämne kommer att möjliggöras när elevens val tas bort? Samma gäller möjligheten till medinflytande och till att kunna vara med och påverka egna val. Den ser vi kommer att krympa genom att all undervisningstid istället ska fördelas genom skolans val.

Skolverket skriver i sin konsekvensutredning (bilaga 4) att borttagande av elevens val till viss del begränsar elevernas möjligheter att välja praktiska respektive teoretiska aktiviteter. För att i någon mån balansera detta föreslår Skolverket därför några mindre förstärkningar av undervisningstiden i musik, bild, slöjd och hem- och konsumentkunskap i låg- och mellanstadiet. UiK anser inte att den kompensationen är varken ändamålsenlig eller tillräcklig.

Vidare anser UiK att det, under nuvarande omständigheter rörande ovan nämnda kompetens- och utbildningsförhållandena på låg- och mellanstadierna, inte är ändamålsenligt att peka denna kompensation av omfördelad tid mot att förläggas på lågstadiet. Ej heller utifrån att utbildningen i ämnet musik i de yngre åldrarna ska vara bred och lägga grunden för kommande val av fördjupningar för eleven, och själva syftet med elevens val är just fördjupning.

UiK ser en utveckling i ett ökat antal skolor som vill profilera sig inom sina respektive ämnen- inte bara vad gäller musik. I de fall skolorna inte kan få sin tidplan att gå ihop, till exempel genom att nyttja timmarna för elevens val, tenderar skolornas upplägg för profileringen att sträcka sig utanför skoltiden och timplanen. Detta sker redan idag, inte minst i storstadsregionerna genom samarbeten med andra aktörer såsom föreningar och klubbar eller t o m privata näringsidkare inom idrott och kultur. Denna utveckling tror UiK kan komma att leda till två saker- dels en ökad segregering då den extra undervisningen medför ökade

kostnader, okontrollerade åtaganden och försvårad logistik för många familjer. Detta i sin tur leder till att undervisningen med det upplägget kan antas inte komma alla till del.

UiK ser även att elever vid dessa skolor genom dessa upplägg i praktiken tenderar att få långt mycket längre skoldagar än vad som framgår av läroplanen. Även kravspecifikationerna på den undervisning som sker i samarbeten mellan skolor och fritidsaktörer riskerar att hamna utanför skolorna och Skolverkets kontroll. Det finns en stark likvärdighetsaspekt att skolorna kan erbjuda utveckling inom dessa ämnen under skoltid.

På landsbygden och i mindre orter kan detta kanske istället leda till att elever som är bosatta där i förlängningen inte får tillgång till samma utbildningsutbud som elever i stadsmiljö.

UiK betonar att det kanske inte är elevens val som är lösningen på detta nytillkomna fenomen, men att det som ersättning då bör finnas en beredskap och planer för att garantera likvärdigheten när efterfrågan på barnens utbildning tar sig nya vägar.

Skolverket uppger längst ner på sidan 9 i konsekvensutredningen att några av de intervjuade huvudmännen säger att det nog vore bättre att låta profilskolor eller profilklasser skapas med hjälp av skolans val och helt avskaffa elevens val. "Det finns på sina håll svårigheter att få ihop tid till profilämnena, men elevens val räcker ändå inte till för behoven." Detta stämmer väl med UiK:s uppfattning. Skolverket bedömer dock att det finns goda möjligheter att omfördela tid för profilämnena inom ramen för skolans val. Det är en uppfattning som UiK inte delar, se nedan.

Vidare anser Skolverket på s 9 i sin utredning att konsekvenser av ett borttagande av elevens val därför borde vara hanterbara, särskilt med tanke på den minskning av undervisningstiden i elevens val som redan genomförs. UiK har tydliga indikationer från sina medlemmar på vilken utmaning det redan har varit för skolorna med profilutbildning att klara av det- att de lyckats är inget bevis eller någon indikation på att det fungerar efter ytterligare en nedskärning. Tvärtom har skolorna redan vridit och vänt på sig, vilket naturligtvis kan antas inte få några andra konsekvenser än att det påverkar kvaliteten i undervisningen eller att skolorna inte längre kan bedriva sin musikklassverksamhet. Redan idag ser vi exempel på skolor som av just den anledningen lagt ner sin verksamhet.

Skolan, demokrati och likvärdighetsfrågorna

Skolverket har, vilket anges på s 10 i konsekvensutredningen, tidigare ifrågasatt förslag att minska antalet timmar i elevens val, senast i remissyttrandet till utredningen "*Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle*." Det finns två huvudpunkter i Skolverkets kritik: 1 effekterna för elevers möjligheter att välja att fördjupa sig i något ämne och

2. elevers möjligheter till studier i flera språk. Skolverket har i detta uppdrag undersökt bägge frågorna och kommit fram till att det inte är lämpligt att ytterligare minska tiden för elevens val.

Skolverket uppger att en ytterligare minskning av antalet timmar skulle innebära att de ursprungliga syftena för elevens val inte längre går att möta på den korta tid som blir kvar. UiK delar den uppfattningen, men påpekar att liggande remiss inte lägger fram några alternativ för hur detta istället ska tillgodoses då elevens val tas bort.

Ett av UiK:s tydligaste uppdrag är demokrati och likvärdighetsfrågor. UiK värnar alla ungdomars rätt till sin egen röst och att tränas i demokratiska spelregler. I läroplan lgr11 beskrivs de grundläggande värdena:

”Den ska främja alla elever utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

*—
Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet.*

*—
Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.”*

”Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten.”

”Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana.”

Utifrån Lgr11:s inledande portalvärderingar ser UiK problem med att skära bort elevens val utan att lämna andra förslag på rimliga och genomförbara lösningar. Om elevens val initialt betraktas som en yttring för att vid någon tidpunkt under skolveckans krävande miljö själv kunna påverka sin skoltid och att ”elevens val” är en symbol för ”individens frihet och integritet”, ”att låta varje enskild elev göra ett eget val för att finna sin unika egenart”. Elevens val kan även ses som en symbol för ”en omsorg om den enskildes välbefinnande” och att genom elevens val ges möjlighet till ett konkret ”personlig ställningstagande”.

Försvinner elevens val helt ser UiK en stor inskränkning i elevens möjligheter till att träna sig i att göra självständiga, ansvarsfulla val. Att ge mer luft för demokratiska ställningstaganden i de ämnen som utökas med ett fåtal minuter extra i veckan såsom nuvarande remiss antyder, tror vi inte kommer att vara genomförbart i praktiken. UiK oroas även över att det kan finnas en risk för godtycklighet som äventyrar likvärdigheten, då det är rektor som har sista ordet i planeringen av Skolans val.

Skolan som bärare av kultur och traditioner samt yta för nya kulturyttringar

Förutom att borttagandet av elevens val hotar verksamheten i skolor med musikprofil anar UiK att det generellt kommer att innebära en ytterligare minskning av skolornas kulturaktiviteter och därutöver även påverka kulturskolornas samarbeten med grundskolorna. Innebörden av det blir en långsam utarmning av kulturyttringar inom skolan. Detta innebär även att naturliga plattformar för elever i vanlig grundskola som möjliggör för dem att framföra sin musik och sina budskap- och i förlängningen göra sina röster hörda- kommer att försvinna. UiK ser i nuvarande remiss inget förslag till att ersätta detta.

Elevens val har kunnat användas till att upprätthålla traditioner som Luciafirande, skolavslutningar mm men även till att göra kulturella temasatsningar där nya traditioner och kulturyttringar inryms och exponeras i skolans värld och där de tillåts möta de mer traditionella.

Det är inte sällan som dessa typer av verksamheter och aktiviteter bidrar till ökad gemenskap, gemensam utveckling och har stor betydelse för eleverna. Det är stora och ibland avgörande upplevelser som många tar med sig genom hela livet.

UiK har sedan en längre tid sett en nedgång vad gäller skolkörverksamheten i vanliga grundskolor. Vi tror att skolkörerna som företeelse är direkt och omedelbart hotad genom borttagande av elevens val.

Sammanfattning

- UiK motsätter sig inte borttagande av elevens val under förutsättning att andra åtgärder genomförs som kan bidra till att undervisningen i ämnet musik kan upprätthållas på en god och kvalitativ nivå som säkerställer att målen i kursplanen kan uppnås. UiK kan inte se detta tillgodoses av remissförslaget.
- UiK anser med det att det i remissförslaget inte finns något godtagbart förslag för ersättning eller kompensering av borttagandet av elevens val.
- UiK anser att det av flera redovisade skäl inte är tillämpligt att de extra 10 h i timplanen förläggs till lågstadiet.
- UiK trycker på att ämnet musik utformas så att alla elever bereds tillgång till det genom tid på schemat men också genom i ämnet utbildad personal.
- UiK anser att möjligheten att fördjupa sig i ämnet musik måste finnas kvar även efter ett ev borttagande av elevens val.
- UiK anser att borttagandet av elevens val hotar musikklassernas verksamhet.
- UiK ser att det finns ett egenvärde och flera skäl till att det finns kvar moment där eleven själv väljer inriktning och tränar sig på det.
- UiK ser en inskränkning i elevens demokratiska möjligheter att vara med och påverka om elevens val försvinner. Hänvisningen till att eleven kan vara med och påverka Skolans val tror vi inte går att garantera att den blir genomförbar i praktiken.
- UiK anser att argumentet om skiftande kvaliteter i utförandet på olika skolor inte kan ligga som grund för beslutet om att ta bort elevens val.
- UiK framhåller och trycker på egenvärdet för ämnet musik i sig, alla barns rätt till sin röst samt alla positiva effekter för bl a hälsa och inläring som utövande av musik bidrar till.
- UiK ser med oro att borttagandet av elevens val hotar befintliga plattformar och exponeringsytor inom grundskolan för kulturyttringar och kulturmöten.
- UiK ser med oro att borttagandet av elevens val kommer innebära och påskynda en utfasning av skolkörer i den svenska grundskolan.

Ta gärna del av:

”Sånghälsa i skolan - en samhällelig angelägenhet” är ämnet som kommer forskas på genom ”Sjungande barn” och Musikaliska Akademien under en femårsperiod.

<https://www.sjungandebarn.se/sanghalsa-i-skolan>